

У ФОКУСЕ ГУМАНІТАРНАЙ БЯСПЕКІ БЕЛАРУСІ

(Водгук на навуковую манаграфію В.А.Максімовіча «Нацыянальная мастацкая традыцыя ў кантэксце гуманітарнай бяспекі Беларусі»)

У выдавецтве “Беларуская навука” выйшла навуковая манаграфія доктара філалагічных навук, прафесара, загадчыка Цэнтра філасофіі літаратуры і эстэтыкі Інстытута філасофіі НАН Беларусі Максімовіча Валерыя Аляксандравіча “Нацыянальная мастацкая традыцыя ў кантэксце гуманітарнай бяспекі Беларусі” (2019). Манаграфія прысвечана разгляду тэарэтычных і прыкладных аспектаў нацыянальнай мастацкай традыцыі, яе інтэлектуальнага, маральнага, эстэтычнага патэнцыялу, ступені ўплыву на сучасныя нацыянальна-культурныя працэсы ў кантэксце фактараў і ўмоў забеспячэння гуманітарнай бяспекі сучаснага беларускага грамадства. Кніга сур’ёзна прадумана і структуравана: яна складаецца з 3 раздзелаў, уступу і заключэння, дзе згодна з акрэсленымі задачамі грунтоўна і ўсеабдымна вырашаецца пэўны аспект заяўленай праблематыкі. З непадробнай цікавасцю чытаюцца тэарэтычныя раздзелы работы – “Нацыянальная традыцыя ва ўмацаванні светапоглядных і духоўна-маральных асноў сучаснага грамадства”, “Па шляху цывілізацыйнага дыялогу: феномен творчасці ў кантэксце станаўлення інтэлектуальнай культуры”. У іх традыцыя прызнаецца не толькі першарадным і надзвычай важным вымярэннем культуры, а, па сутнасці, выражае яе сутнасць, сталыя канстанты быцця. Слушна сцвярджаецца, што менавіта суб’ектыўна-ацэначная, экзістэнцыяльна-асобасная і інстынктыўная неабходнасць чалавека ў сацыяльна-групавой самаідэнтыфікацыі з’яўляецца вызначальным фактарам, які забяспечвае неабходную ўстойлівасць, абароненасць традыцыі, яе анталагічную і быццёва-сутнасную запатрабаванасць у сучасным свеце. Падкрэсліваецца, што глыбінна анталагічнае, этна-псіхалагічнае асяроддзе заклікана спрыяць актуалізацыі сістэмы каштоўнасных устаноў прадстаўніка канкрэтнай этна-

нацыянальнай супольнасці, паўнаважнаму выяўленню яго ўнутранага самаадчування і самапазнання.

Другі раздзел прысвечаны разгляду некаторых асаблівасцей механізму культурастваральных працэсаў у Беларусі, якія разгорталіся ў перыяд нацыянальнага адраджэння (пачатак ХХ ст.). Аўтар указвае на найбольш важкія складнікі гэтага працэсу, галоўнае месца сярод якіх займала нацыянальная культуралагічная праграма дзеянняў, ядро якой складала субстратная ідэя – ідэя прапаганды нацыянальнай культуры, мовы, развіццё ўласных нацыянальных формаў пры адначасовым прызнанні факта знешніх уплываў і ўздзеянняў. Разгледжана спецыфіка рэалізацыі інтэлектуальнага і духоўна-творчага патэнцыялу літаратуры, формы і метады, якія спрыялі яе паступовай уключанасці ў новае сацыякультурнае, каштоўнасна-духоўнае выцмярэнне. З новых метадалагічных пазіцый разгледжана творчасць М.Багдановіча, які, па словах аўтара, ставіў сабе мэту стварыць саборны паэтычны канон розных культур і цывілізацый, вывесці цэласную паэтычную тыпалогію духоўнасці, радаслоўную ўсёй чалавечай культуры.

Змястоўнымі і глыбокімі падаюцца трэці і чацвёрты раздзелы манаграфіі, дзе даследчык засяроджвае сваю ўвагу на разглядзе творчасці выбітных, знакавых асобаў у гісторыі нашай літаратурна-мастацкай і эстэтычнай думкі: Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Гарэцкага, Кузьмы Чорнага, Васіля Быкава. Абсалютна слушна заўважаецца, што менавіта ў творчасці названых пісьменнікаў сканцэнтраваны, скандэнсаваны вопыт развіцця беларускага мастацкага слова ў яго вяршынных праявах, выяўлены гістарычныя (сакральныя) архетыпы, міфалагемы, сімвалы, вобразы ці, па-іншаму, семантыка-аксіялагічныя структуры культурнай рэальнасці, у якіх утрымліваюцца сталыя, замацаваныя традыцыйныя коды жыцця- і культурадзейнасці, дзякуючы чаму захоўваецца і ўзнаўляецца нацыянальны акцэнт у мастацтве. Роля і значэнне згаданых творцаў разглядаецца ў

культурна-гістарычнай перспектыве з улікам здольнасці апошняй да трансляцыі духоўна-практычнага вопыту, які напрамую звязаны з развіццём псіхікі, свядомасці, светаўспрымання чалавека як прадстаўніка пэўнага этнасу. Акцэнтуюцца ўвага на тое, што ад духоўнага вопыту папярэднікаў залежыць працэс выпрацоўкі сэнсавай і жыццёвай стратэгіі грамадска-культурнага жыцця, фарміраванне ўнутранага свету чалавека, яго каштоўнасных арыентацый, маральных якасцей, светапогляднай пазіцыі, што ў вялікай ступені ўплывае на дынаміку сацыяльных і міжасобасных адносінаў у грамадстве. Гэтая думка доказна і пераканаўча праводзіцца ў прадстаўленай манаграфіі.

Даследчык аргументавана і слушна даводзіць, што дзякуючы сваёй трансляцыйнай прыродзе (здольнасці перадаваць духоўны аспект жыццёвага вопыту) традыцыя набывае якасць аднаго з найважнейшых інструментаў сэнсава-жыццёвага спасціжэння свету, становіцца перадумовай паспяховай сацыялізацыі суб'екта ў межах канкрэтнай нацыянальнай культуры. Аўтар пераканаўча даводзіць, што цеснае судакрананне з традыцыяй, з духоўна-творчым вопытам папярэднікаў дазваляе скарэктываваць пэўны светапоглядны баланс у сістэме «чалавек – свет», выпрацаваць аптымальную канстытуыраваную форму светаўспрымання і светаадносін. І вялікую дапамогу ў гэтым можа аказаць як наша класічная спадчына, так і лепшыя ўзоры сучаснага прыгожага пісьменства, што сваімі каранямі глыбока і цесна паяднаны з вусна-паэтычнай творчасцю народа, з усім комплексам яго этычных і эстэтычных устаноў і уяўленняў.

Нароўні з высокапрафесійнай інтэрпрэтацыяй мастацкіх тэкстаў аўтар манаграфіі робіць даволі кампетэнтныя філасофска-аналітычныя заглябленні ў спецыфіку сённяшняй сацыякультурнай сітуацыі, спрабуючы даць адказ на шмат якіх актуальных пытанняў, звязаных з трансфармацыяй і актуалізацыяй узорных літаратурных тэкстаў. Даследчык мае рацыю, сцвярджаючы, што спрычыненасць да агульнапрынятых прынцыпаў і норм, перакананняў і мэт,

якія складаюць аснову, базіс грамадскай структуры, дазваляе сцэнтаваць, злучыць у адзінае цэлае розныя часткі сацыяльнага арганізму, кансалідаваць грамадства, актывізаваць працэс нацыянальнай самаідэнтыфікацыі. Абсалютна слушнай падаецца думка, што менавіта прытрымліванне родава-генетычных “культурных праграм” як базавых механізмаў самазахавання і самаўзнаўлення гістарычнага вопыту дазваляе структурыраваць, алгарытмізаваць свядомасць, актывізаваць яе стваральную дамінанту, надаўшы ёй каштоўнасны змест і сэнс.

Можна адназначна сцвярджаць, што манаграфія В.А.Максімовіча з’яўляецца ўдалым прыкладам паяднання літаратуразнаўчага аналізу і філасофска-аналітычных рэфлексій, спробай дасягнуць арганічнай суладнасці паміж хоць і блізкімі, але і дастаткова самастойнымі галінамі навуковай дзейнасці. Гэтая спроба, па сутнасці, прадыктавана жаданнем стварыць паўнацэнную філасофію літаратуры, як яна бачыцца з дня сённяшняга, з улікам дасягненняў міжгаліновых, міждысцыплінарных навук.

Атрыманая ў сукупнасці вынікі маюць важнае навукова-тэарэтычнае і практычнае значэнне, садзейнічаюць распрацоўцы новых метадалагічных прынцыпаў і стратэгіі даследавання. Яны ахопліваюць прыярытэтныя кірункі навукі і адукацыі, звязаныя з даследаваннем галоўных тэндэнцый і заканамернасцей станаўлення і развіцці беларускай літаратуры і культуры, з выяўленнем наватарскіх эстэтычных пошукаў на аснове новых метадалагічных прынцыпаў і з улікам сучасных каштоўнасных арыентацый. Даследаванне В.А.Максімовіча надзвычай запатрабавана ў грамадстве, бо яно культывуе і сцвярджае базісныя нацыянальна-культурныя каштоўнасці, спрыяе станаўленню светапоглядных і маральна-этычных арыенціраў асобы, фарміраванню грамадскіх каштоўнасцей увогуле. Прымененыя аўтарам даследчыцкія падыходы здольныя ўплываць на дынаміку грамадскіх працэсаў, спрыяюць паспяховаму ажыццяўленню адукацыйна-выхаваўчых задач, служаць дзейным фактарам сацыяльнай кансалідацыі і згуртаванню нацыі.

З.П.Мельнікава,
доктар філалагічных навук,
прафесар кафедры беларускага
літаратуразнаўства ДНУ “Брэсцкі
дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя А.С. Пушкіна”